

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПОЕЛЕМЕНТНОГО ТА ІНТЕГРАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ СУСПІЛЬНОЇ ДОВІРИ ДО ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Бричко М.М.,

к. е. н., доцент,

старший викладач кафедри фінансових технологій та підприємництва,

Сумський державний університет

ORCID ID: 0000-0002-9351-3280

m.brychko@uabs.sumdu.edu.ua

Літовцева В.Є.,

аспірант кафедри фінансових технологій та підприємництва,

Сумський державний університет,

ORCID ID: 0000-0003-1170-2481

v.litovtseva@biem.sumdu.edu.ua

У статті обґрунтовано, що для ефективної та злагодженої роботи фінансового сектору необхідна суспільна довіра до нього на всіх рівнях її прояву. У зв'язку з цим, важливо забезпечити ґрунтовний методичний базис, що стане основою поелементної та інтегральної оцінки рівня суспільної довіри до фінансового сектору економіки. Дослідивши існуючі підходи обчислення рівня довіри до фінансового сектору економіки було виділено якісні та кількісні показники, що описують, впливають або характеризують суспільну довіру до фінансового сектору. За допомогою багатовимірного факторного аналізу на основі методу головних компонент всі кількісні та якісні показники було згруповано у три фактори, які характеризують формування довіри/недовіри до (1) монетарної влади та впевненість учасників фінансової системи у послідовності грошово-кредитної політики центробанку (макрорівень); (2) фінансових послуг та продуктів (мікрорівень); (3) фінансових корпорацій (мезорівень). На основі визначених факторних навантажень було розроблено та обчислено показники балансу довіри/недовіри до фінансового сектору на макро-, мезо- та мікрорівнях, а також інтегрального показника балансу довіри/недовіри до фінансового сектору економіки за 2010-2020 роки. Розрахований інтегральний показник балансу довіри/недовіри до фінансового сектору набував від'ємних значень та коливався у межах від -22,82 до -49,80 %, що свідчить про існування хронічної кризи суспільної довіри в Україні. Згідно отриманих значень як поелементних, так і інтегрального показників, загострення кризи довіри до фінансового сектору на всіх рівнях її прояву відбувається у 2014 році, що співпадає із загальною тенденцією змін в соціально-економічному та фінансовому стані країни. Встановлено, що зменшення рівня доларизації свідчить про відновлення рівня довіри до фінансового сектору на макрорівні, зростання оптимістичних споживчих настроїв населення та зменшення готівкових коштів поза фінансовою системою при одночасному зростанні заробітної плати – на мезо- та мікрорівнях, відповідно. Практичне значення розроблених методичних засад поелементного та інтегрального оцінювання полягає у ідентифікації балансу довіри/недовіри до фінансового сектору економіки, що дозволить в майбутньому сформулювати напрями удосконалення фінансової політики країни.

***Ключові слова:** суспільна довіра до фінансового сектору, інтегральна оцінка, поелементна оцінка, факторний аналіз, рівні суспільної довіри до фінансового сектору, монетарна влада, фінансові інституції, фінансові послуги.*

DOI: 10.21272/1817-9215.2021.3-5

ВСТУП

Ефективне функціонування економіки країни, зокрема фінансового сектору, залежить від суспільної довіри на всіх рівнях фінансової системи. Так, довіра до фінансового сектору економіки є ключовим елементом у взаємодії між різними економічними суб'єктами, фінансовими інститутами і державою, та набуває особливої значущості в умовах загострення криз та економічних потрясінь. Враховуючи події останніх двадцяти років на світових фінансових ринках, дослідженням довіри до фінансового сектору економіки активно займаються вітчизняні й зарубіжні науковці та практики. Вивчення змісту та рівня довіри до фінансового сектору є мейнстрімом сучасної економіки. Необхідність і актуальність дослідження обумовлена складністю поняття і доцільністю пошуку

оптимальної методологічної основи для поелементного та інтегрального обчислення рівня суспільної довіри до фінансового сектору.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Для визначення рівня суспільної довіри до фінансового сектору дослідники масово застосовують якісні методи оцінки, що ґрунтуються на опитуваннях економічних агентів та експертних оцінках. Серед іноземних дослідників питанням оцінки довіри до фінансового сектору займався Стефан Марш, яким було розроблено математичну модель довіри економічних суб'єктів, що ґрунтувалася на їх економічних очікуваннях [1]. У наукових працях спрямованих на оцінку довіри до банківських установ [2], банківських послуг [3], електронного банкінгу [4] базу дослідження було сформовано на основі існуючих індексів довіри розроблених міжнародними моніторинговими компаніями.

Вітчизняними вченими розроблено модель визначення мінімального рівня довіри для здійснення угод, яка враховує втрати та вигоди економічного суб'єкту та визначає ступінь його довіри [5]. Науковцями було розроблено інтегральний показник споживчої довіри населення до банківських послуг шляхом багатокритеріальної аналітичної згортки, на основі кількісних показників: сума вкладів фізичних осіб, кількість вкладників, середній розмір вкладу, інфляція, частка безготівкових платежів у грошовому та кількісному вираженні [6]. Наступним кроком вони визначили рівень довіри споживачів на ринку банківських послуг України було оцінено на основі опитування проведеного серед населення, за такими категоріями як: фірмовий образ, переконання довіряти, рівень технологічності, намір довіряти, інституційна довіра та диспозиційна довіра [6].

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Розроблені науковцями науково-методичних підходів щодо оцінювання довіри до фінансового сектору відображають лише частину довіри у фінансовому секторі, враховуючи відокремлено її інституційний або міжособистісний рівні. Саме тому, існує необхідність розробки інтегрального показника суспільної довіри до фінансового сектору, який би дозволив визначити довіру на макро, мезо і мікрорівні її прояву, та поєднував кількісні та якісні методи оцінювання.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В Україні за підтримки моніторингових платформ, Центру Разумкова [7] та Фонду «Демократичні Ініціативи» імені І. Кучеріва [8], було проведено ряд опитувань що до рівня довіри громадян України до суспільних інститутів та політичних діячів країни. Дані опитування містять блок інформації щодо рівня довіри до інституцій фінансового сектору економіки, зокрема, НБУ та комерційних банків. Рівень довіри громадян визначався шляхом відповіді на запитання «Якою мірою Ви довіряєте Національному банку України?» та «Якою мірою Ви довіряєте комерційним банкам?». Якісним індикатором рівня довіри опитаних виступив баланс довіри/недовіри, який розраховувався як різниця між часткою тих, хто довіряє, і тих, хто не довіряє визначеному у запитанні суспільному інституту. Баланс довіри/недовіри до НБУ та комерційних банків, який продемонстровано на рисунку 1, не набував додатніх значень за весь аналізований період. Протягом останнього десятиріччя баланс довіри/недовіри до НБУ коливався в межах від -28,7% до -68%, найвищим показник недовіри був у 2014 році. Кількість респондентів які виявили недовіру до комерційних банків перевищувала тих, що довіряють на 29,5–73,5% за аналізований період, причому в 2019 році рівень недовіри був найнижчим, а в 2017 році респонденти виявили найбільшу недовіру до банків. Таке переважання частки суспільства, що проявила недовіру, свідчить про закоренілу системну кризу довіри до фінансового сектору економіки, оскільки охоплює монетарну владу, представником якої є НБУ, та безпосередньо комерційні банки, які надають послуги та банківські продукти.

Окрім якісних показників довіри до фінансового сектору, що визначаються в опитуваннях проведеними на національному рівні, слід звернути увагу на індикатори довіри міжнародних моніторингових платформ. Так, моніторингова компанія Trading Economics [9] щомісячно визначає Індекс довіри споживачів (Consumer Confidence Index) для України шляхом випадкового опитування домогосподарств. Даний індикатор частково характеризує довіру до фінансового сектору, описуючи споживчі настрої населення. Значення індексу коливаються від 0 до 200. Як зображено на рисунку 1, за період з 2010 по 2020 рік показник споживчих настроїв не перевищував 100 балів, та коливався в межах від 52,6 до 92,2. У 2019 році індекс споживчих настроїв сягнув свого максимуму, таким чином, частки позитивних і негативних настроїв опитуваних щодо економічної ситуації в Україні майже зрівнялись. Така динаміка показника демонструє загострення кризи довіри споживачів, що сформована під дією як раціональних (наприклад, зниження реальних доходів домогосподарств), так й ірраціональних чинників, що ґрунтуються на песимістичних настроях економічних суб'єктів. Ерозія довіри споживачів унеможливує формування довіри до фінансового сектору економіки та формує упередження населення стосовно фінансових інституцій, що є рушієм економічного та фінансового голоду економіки. Таким чином, розглянуті якісні показники довіри до фінансового сектору, що отримані методом опитування на національному та міжнародному рівнях, відображають кризу довіри населення, що сформувалася під впливом рецесивного економічного росту та фінансових криз.

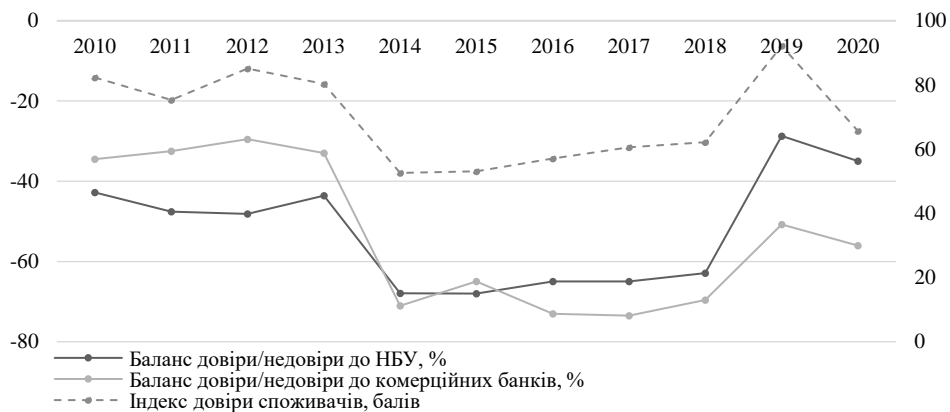

Рисунок 1 – Динаміка якісних індикаторів довіри до фінансового сектору за період 2010-2020 рр..

Джерело: побудовано авторами на основі [7, 8, 9]

Окрім якісних показників суспільної довіри до фінансового сектору широкого застосування в економічній літературі набули кількісні показники, які побудовані на економічних даних стану та розвитку фінансового сектору. Так, О. Щуревич та І. Стахів, аналізуючи шляхи підвищення довіри до банківської системи, визначають, що найбільш інформативно описують довіру до банківської системи показники динаміки та структури депозитного портфеля, валютної структури депозитів, доларизації депозитів та кредитів [10]. Зменшення обсягів депозитних вкладів у національній валюті, у роботі Д. П'ятницького, використано в якості індикатора кризи довіри до банківської системи [11]. У своїй роботі В. Воробійов та Т. Майборода для розрахунку індексу економічної довіри на макrorівні використовують такі відносні показники як: відношення депозитів та ВВП, відношення кредитів та ВВП, доларизація депозитів [12]. Враховуючи розглянуті дослідження, ключовими показниками, що відображають рівень довіри до фінансового сектору, можна виділити наступні індикатори: рівень доларизації кредитного та депозитного портфелю депозитних корпорацій, та частка депозитів

у національній валюті від загально обсягу депозитів. Зазначені індикатори, динаміку яких зображено на рисунку 2, стануть емпіричною основою подальших досліджень.

Підвищення рівня доларизації кредитного та депозитного портфелю свідчить про недовіру до національної валюти та національної фінансової системи в цілому. Економічні суб'єкти, покладаючись на нестабільність фінансового сектору, девальвацію національної валюти, намагаються вберегти свої заощадження від знецінення, обираючи більш стійкіші іноземні валюти. Динаміка показників свідчить про високий рівень доларизації банківської системи в Україні. Так, показник доларизації депозитного портфелю за період дослідження 2006-2020 рр., коливався від 37% до 48%, досягаючи свого максимуму у 2009, 2014 та 2016 роках. Відповідно, рівень доларизації кредитного портфелю знаходився в межах від 34% до 59% за досліджуваний період. Вищезазначені тенденції підтверджують гіпотезу, що показники доларизації банківської системи свідчать про кризу довіри до фінансового сектору економіки, оскільки максимальні значення доларизації співпадають із загостренням (ускладненням) фінансово-економічного становища в країні у кризових 2008-2009 та 2014-2016 роках.

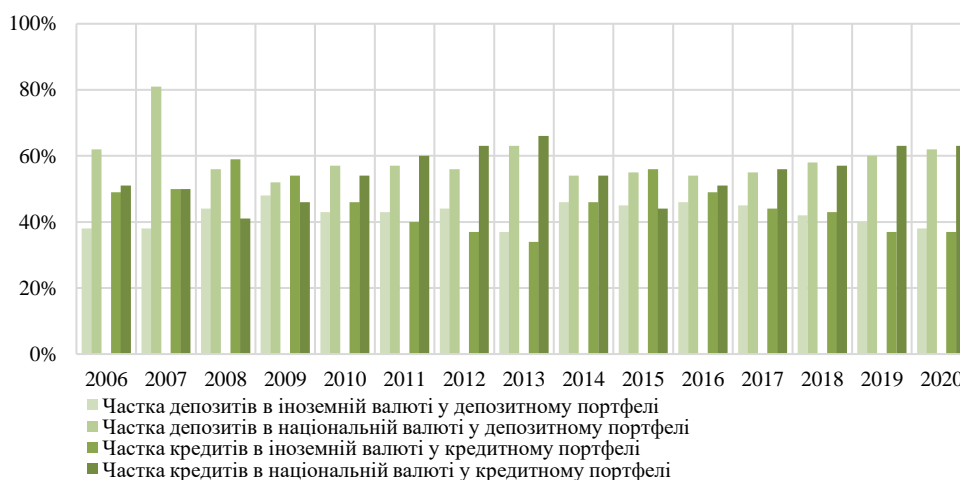

Рисунок 2 – Доларизація депозитного та кредитного портфелю депозитних корпорацій з 2006 по 2020 роки

Джерело: побудовано авторами на основі [13]

Ще одним показником, що дає змогу оцінити суспільну довіру до фінансового сектору є обсяг готівкових коштів в обігу поза депозитними корпораціями, що представлений грошовим агрегатом М0. Грошовий обіг в Україні характеризується значною часткою готівки, яка обертається поза фінансовою системою, що ускладнює контроль з боку регулятора. Показник приросту готівкових коштів, як зображено на рисунку 3, у період 2002-2006 рр. та 2010-2013 рр. залишався приблизно на одному рівні, а у кризовий період 2007-2008рр. та 2013-2014 рр. обсяг готівки поза депозитними корпораціями зріс у півтора рази. Після 2016 року приріст грошових коштів поза депозитними корпораціями залишався в межах 10%, а у 2020 році зазначений показник збільшився у 6 разів, сягнувши 34,27%. Причиною такої кількості готівкових коштів в обігу є бажання економічних агентів здійснювати свої розрахунки готівкою поза банківськими установами через відсутність довіри до них та їх послуг. Саме тому, готівкові кошти в обігу, які потенційно слугують джерелом інвестицій у реальний сектор економіки, залишаються на руках у населення через низьку фінансову грамотність та недовіру до фінансового сектору економіки.

Альтернативними індикаторами, які б дали змогу оцінити рівень довіри до фінансового сектору економіки можна використовувати показники фінансово-

економічного стану населення. О. Костюченко, розглядаючи роль держави у відновленні довіри до банківської системи, виокремлює низький рівень заробітної плати як причину кризи довіри до банківської системи [15]. Так, на рисунку 3 зображено, що за період 2002-2020рр. спостерігається зростання номінальної заробітної плати, але темпи зміни достатньо низькі, які не перевищують реальний рівень інфляції. Таким чином, через надто низькі темпи приросту номінальної заробітної плати, якої вистачає лише на задоволення першочергових потреб, домогосподарства не мають змоги створювати організовані заощадження та сформувані досвід взаємодії з банківськими установами, відсутність якого породжує відсутність довіри до фінансового сектору.

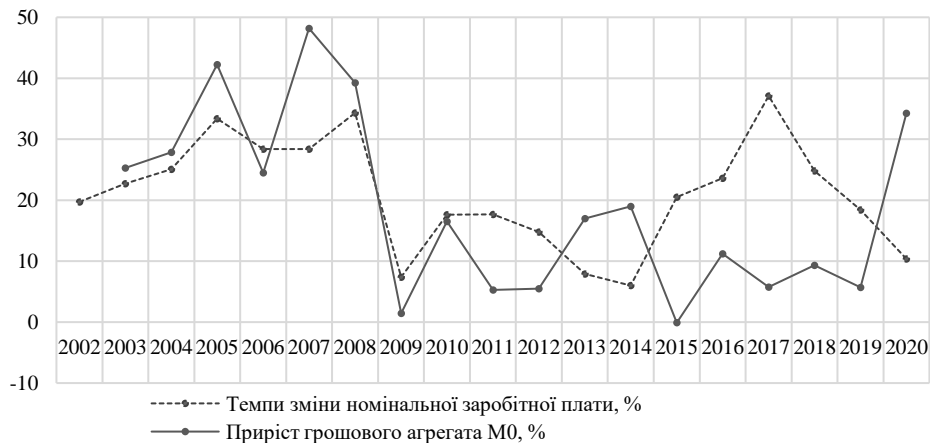

Рисунок 3 – Динаміка темпів зміни номінальної заробітної плати та грошового агрегату M0 за 2002-2020 рр..

Джерело: побудовано авторами на основі [13, 14]

З метою представлення поелементного та інтегрального обчислення рівня довіри до фінансового сектору запропоновано використовувати багатовимірний факторний аналіз на основі методу головних компонент. Перевагою такого методу є можливість включити в модель максимально можливу кількість істотно скорельованих між собою показників економічного явища. Зазначений метод дозволяє провести класифікацію та систематизацію змінних дослідження, виявити зв'язки між ними та згрупувати показники за факторами, що інтерпретують їх економічний зміст. Обчислені факторні навантаження дадуть можливість побудувати інтегральний показник довіри до фінансового сектору.

Інформаційною базою інтегральної оцінки довіри до фінансового сектору економіки є комплекс стандартизованих показників за період з 2010 по 2020 рр., а саме: баланс довіри/недовіри до НБУ (TB_{it}^{NBU}); баланс довіри/недовіри до комерційних банків (TB_{it}^{bank}); індекс довіри споживачів ($TB_{it}^{consumer}$); частка кредитів в іноземній валюті у кредитному портфелі депозитних корпорацій ($Credit_{it}^{foreign}$); частка кредитів в національній валюті у кредитному портфелі депозитних корпорацій ($Credit_{it}^{national}$); частка депозитів у національній валюті у депозитному портфелі депозитних корпорацій ($Deposit_{it}^{national}$); приріст готівкових коштів в обігу поза депозитними корпораціями ($M0_{it}^{growth}$); темпи зміни номінальної заробітної плати ($Salary_{it}^{growth}$).

Обрана інформаційна база дослідження включає показники які вимірюються у різних одиницях, тому методологічної єдності усіх складових аналізу було досягнуто шляхом стандартизації індикаторів. Ця процедура дозволила здійснити перехід до нормованих значень зі збереженням співвідношень між ними.

Програмна реалізація факторної моделі в програмному модулі STATISTICA проведена методом головних компонент, кореляційна матриця розрахована програмою автоматично, факторні навантаження виділяються як значимі, якщо становлять більше 69% дисперсії кожного індикатора введеного до програми. Як зображено на рисунку 4, показники довіри до фінансового сектору економіки було згруповано у три фактори. Загалом обрані для факторного аналізу якісні та кількісні індикатори пояснюють 88,9% загальної дисперсії довіри до фінансового сектору економіки, що свідчить про досить високу якість побудованої факторної моделі, враховуючи складність та взаємообумовленість досліджуваних показників соціально-економічної системи.

Factor Loadings (Varimax normalized) (Spreadsheet24)				
Extraction: Principal components				
(Marked loadings are > .690000)				
Variable	Factor 1	Factor 2	Factor 3	
TB ^{NBU}	0.694681	-0.028324	0.605402	
TB ^{consumer}	0.533941	-0.143450	0.754561	
TB ^{bank}	0.320601	0.067291	0.906133	
CREDIT ^{foreign}	-0.933460	-0.110433	-0.256739	
CREDIT ^{national}	0.933460	0.110433	0.256739	
SALARY ^{growth}	-0.206111	0.831624	-0.412397	
MO ^{growth}	-0.026456	-0.883716	-0.329948	
DEPOSIT ^{national}	0.815352	0.044574	0.308430	
Expl. Var	3,321134	1,524838	2,262847	
Prp. Totl	0,415142	0,190605	0,282856	

Рисунок 4 – Вікно з фрагментом виділених факторних навантажень показників довіри до фінансового сектору

За результатами факторного аналізу сформовані три поелементні та один інтегральний показник балансу довіри/недовіри до фінансового сектору економіки. Дані показники можуть набувати позитивних та негативних значень. У випадку коли розрахований показник балансу довіри/недовіри має від'ємне значення, частка економічних агентів, що виявили недовіру, перевищує ту частку суспільства, які схильні довіряти НБУ (макрорівень), комерційним банкам (мезорівень) або фінансовим послугам (мікрорівень).

За результатами аналізу виявлено, що найбільшим фактором за кількістю якісних та кількісних показників є суспільна довіра на макрорівні. У ньому об'єдналися такі змінні як – баланс довіри/недовіри до Національного банку України, частка кредитів в іноземній валюті у кредитному портфелі депозитних корпорацій, частка кредитів в національній валюті у кредитному портфелі депозитних корпорацій, частка депозитів у національній валюті у депозитному портфелі депозитних корпорацій. Зазначені показники характеризують довіру до монетарної влади та впевненість учасників фінансової системи у послідовності грошово-кредитної політики центробанку. Довіра до національного банку як до монетарного регулятора транслюється через депозитні та кредитні канали грошово-кредитної політики. Відповідно, економічні суб'єкти, відчуваючи нестабільність та слабкість монетарного регулятора обирають для заощадження та кредитування стійкіші іноземні валюти, провокуючи високий рівень доларизації фінансового сектору та пов'язаних з нею ризиків. Пов'язані з цим деформації трансмісійних каналів монетарної політики НБУ породжують падіння ліквідності та голод економіки, викликаючи нову хвилю (загострення) суспільної недовіри.

Баланс довіри/недовіри до фінансового сектору на макрорівні розраховується як алгебраїчна сума добутку змінних включених до першого фактору та їх факторних навантажень (1).

$$TB_{it}^{macro} = 0,69 * TB_{it}^{NBU} - 0,93 * Credit_{it}^{foreign} + 0,93 * Credit_{it}^{national} + 0,82 * Deposit_{it}^{national} \quad (1)$$

- де, TB_{it}^{macro} – значення балансу довіри/недовіри до фінансового сектору на макрорівні it -ого періоду;
 TB_{it}^{NBU} – баланс довіри/недовіри до НБУ it -ого періоду;
 $Credit_{it}^{foreign}$ – значення показника частки кредитів в іноземній валюті у кредитному портфелі депозитних корпорацій it -ого періоду;
 $Credit_{it}^{national}$ – значення показника частки кредитів в національній валюті у кредитному портфелі депозитних корпорацій it -ого періоду;
 $Deposit_{it}^{national}$ – значення показника частки депозитів в національній валюті у депозитному портфелі депозитних корпорацій it -ого періоду.

Показник балансу суспільної довіри/недовіри до фінансового сектору на макрорівні за період дослідження коливався в межах від -19,07 до -46,58% (рисунок 6). У 2014 році, після зміни Голови Національного банку України, рівень недовіри до монетарної влади досяг -46,34%, який майже був незмінним протягом наступних чотирьох років. Наступна зміна очільника головного банку країни призвела до зростання позитивних очікувань в суспільстві, які відобразились у зростанні довіри до фінансового сектору на макрорівні, відповідно, значення балансу довіри/недовіри до фінансового сектору на макрорівні у 2019 та 2020 рр. складав -19,07% та -23,09% відповідно.

До третього фактору, який транслює довіру до фінансового сектору на мезорівні, увійшли два якісних показники – баланс довіри/недовіри до комерційних банків та індекс довіри споживачів. Довіра на мезорівні відображає соціально-економічну значимість фінансових інституцій та установ для економічних агентів. Довіра до фінансових установ формується через призму оцінки економічним агентом іміджу, якості та надійності фінансових корпорацій. Зниження довіри до фінансових інституцій може призвести до погіршення платоспроможності та ліквідності фінансової установи, посилити панічні настрої вкладників та привести до банкрутства. Баланс довіри/недовіри до фінансового сектору на мезорівні розраховується за формулою (2).

$$TB_{it}^{mezo} = 0,91 * TB_{it}^{bank} + 0,75 * TB_{it}^{consumer} \quad (2)$$

- де, TB_{it}^{mezo} – значення балансу довіри/недовіри до фінансового сектору на мезорівні it -ого періоду;
 TB_{it}^{bank} – баланс довіри/недовіри до комерційних банків it -ого періоду;
 $TB_{it}^{consumer}$ – значення індексу довіри споживачів it -ого періоду.

Розрахований показник балансу суспільної довіри/недовіри до фінансового сектору до фінансових інституцій та установ свідчить про глибоку кризу довіри на мезорівні фінансового сектору (рисунок 6). Протягом 2010 по 2013 років показник балансу довіри/недовіри коливався у межах від -38,02% до 48,1%. Починаючи з 2014 року через стрімке загострення проблем фінансових корпорацій, які супроводжувалися введенням тимчасових адміністрацій центробанку, їх банкрутством та ліквідацією, баланс довіри/недовіри досягає свого критично низького значення (більш ніж 90%). У період з 2019 по 2020 рік, переважання негативних настроїв населення щодо фінансових установ зменшилося, а показник балансу довіри/недовіри до фінансового сектору склав -52,08% та -76,69% відповідно.

Другий фактор включає кількісні показники, які характеризує довіру до фінансового сектору на мікрорівні, – приріст готівкових коштів в обігу поза депозитними корпораціями та темпи зміни номінальної заробітної плати. Розрахунок балансу довіри/недовіри до фінансового сектору на мікрорівні здійснюється за наступною формулою (3).

$$TB_{it}^{micro} = 0,83 * Salary_{it}^{growth} - 0,88 * MO_{it}^{growth} \quad (3)$$

де, TB_{it}^{micro} – значення балансу довіри/недовіри до фінансового сектору на мікрорівні it -ого періоду;

$Salary_{it}^{growth}$ – значення показника темпів зміни номінальної заробітної плати it -ого періоду;

MO_{it}^{growth} – значення показника приросту готівкових коштів поза депозитними корпораціями it -ого періоду.

Розрахований показник балансу довіри/недовіри до фінансового сектору на мікрорівні дозволяє стверджувати, що довіра до фінансових послуг в Україні значно вища ніж до фінансових інституцій та монетарної влади. Так, протягом 2010-2012 років спостерігається додатне значення показника балансу довіри/недовіри, який коливається від 0,06% до 10,04%. Соціально-економічна криза в країні підбиває фінансову спроможність економічних агентів, яка відобразилася в падінні довіри до фінансових продуктів та послуг. Відповідно, показник балансу довіри/недовіри на мікрорівні у 2013-2014 рр. набував від'ємного значення. У період з 2015 по 2019 рік, фінансові послуги відновлюють свої довірчі позиції. Максимального значення показник балансу довіри/недовіри склав у 2017 році та становив 25,71%, що транслює найвищий рівень довіри на мікрорівні за весь період дослідження з 2010 по 2020 роки (рисунок 6).

Таким чином, методом багатовимірною факторного аналізу було виділено три рівні довіри/недовіри до фінансового сектору економіки (рисунок 5).

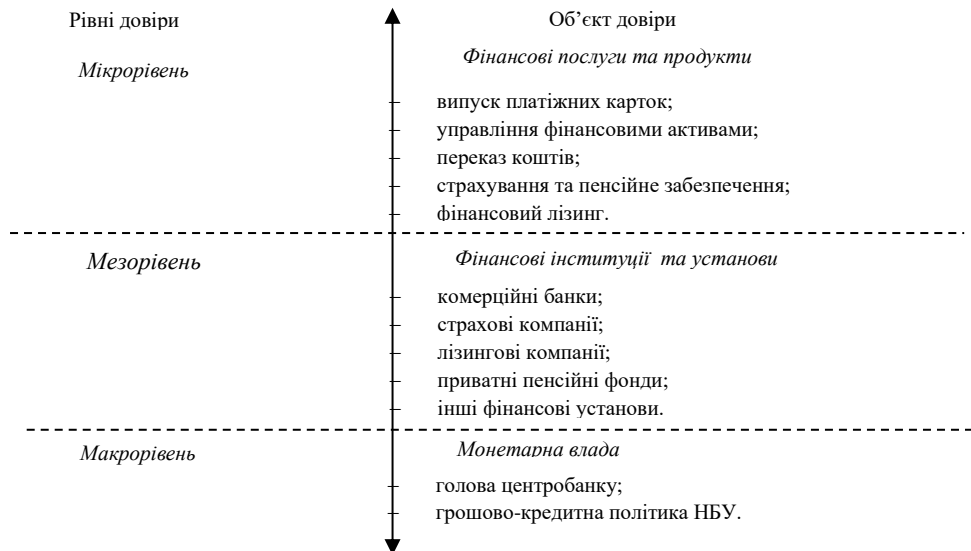

Рисунок 5 – Рівні довіри до фінансового сектору визначені шляхом проведення факторного аналізу (авторська розробка)

Визначені рівні балансу довіри/недовіри дозволяють сформувати інтегральний показник суспільної довіри до фінансового сектору, що є узагальненням існуючого рівня довіри/недовіри на всіх рівнях. Він розраховується як алгебраїчна сума добутків дисперсій досліджуваного явища на показники балансу довіри/недовіри на кожному рівні (4).

$$TB_{it} = 0,415 * TB_{it}^{macro} + 0,191 * TB_{it}^{micro} + 0,283 * TB_{it}^{mezo} \quad (4)$$

Динаміку розрахованого інтегрального показника недовіри до фінансового сектору економіки на всіх рівнях фінансової системи представлено на рисунку 6.

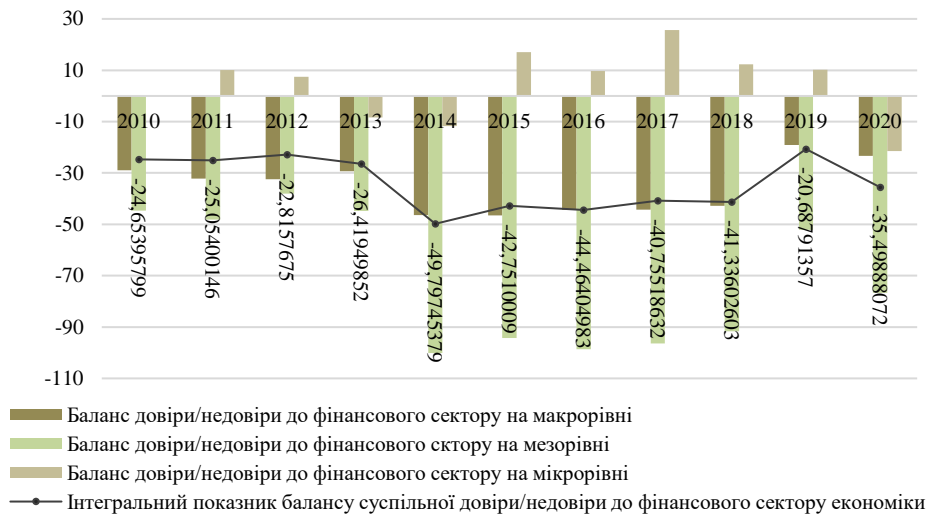

Рисунок 6 – Суспільна довіра до фінансового сектору на макро, мезо, та мікрорівні її прояву за 2010-2020 роки.

Джерело: побудовано авторами на основі (1-4)

Протягом 2010-2013 років інтегральний показник балансу довіри/недовіри до фінансового сектору України коливався у межах від -22,82 до -26,42 %, що свідчить про існування хронічної кризи суспільної довіри. Починаючи з 2014 року, протягом наступних чотирьох років, відбувалося поглиблення кризи довіри до фінансового сектору та відповідне переважання частки суспільства, які виявляють недовіру до фінансового сектору України. Відповідно, значення інтегрального показника балансу довіри/недовіри до фінансового сектору України коливався у межах від -40,76% до -49,80%. У 2019 році, рівень недовіри до фінансового сектору України був найнижчим, та склав -20,69%, що у більш ніж два рази менше попередніх періодів. Основною причиною підвищення рівня довіри до фінансового сектору були як дії регулятора з точки зору пом'якшення кредитно клімату та покращення депозитних умов для вкладників, так і відсутність фінансових потрясінь до яких фінансова система України була б не готовою.

ВИСНОВКИ

Розраховані показники є свідченням того, що 2014 рік виявився надзвичайно важким для фінансової системи України. Економічно-політична криза 2014-2018 років поглибила та укорінила суспільну недовіру до фінансового сектору на всіх рівнях її прояву. Так, відсутність підтримки Голови Національного банку України через незважену грошово-кредитну політику у 2014-2018 рр. призвела до розпалювання панічних настроїв та недовіри суспільства до фінансового сектору

на макрорівні. Найвищі показники недовіри до фінансових установ, що були зафіксовані в аналогічний період, співпадають з турбулентністю суб'єктів фінансового ринку, погіршенням їхнього фінансового стану та позбавленням ліцензії великої кількості банківських установ. Таким чином, розроблені методичні засади оцінювання довіри до фінансового сектору економіки можуть допомогти у визначенні напрямків коригування та подолання суспільної недовіри, оскільки враховують рівні та канали її розповсюдження.

SUMMARY

Brychko M., Litovtseva V. Methodological principles of element and integrated assessment of public trust level in the financial sector

The article argues that the effective and coherent functioning of the financial sector requires public trust at all levels. In this regard, it is important to provide a thorough methodological basis that will be the cornerstone of an element-by-element and integrated assessment of the level of public trust in the financial sector of the economy. Much of the previous research on calculating the level of trust in the financial sector has been qualitative. Examining the existing approaches to calculating the level of trust in the financial sector of the economy, qualitative and quantitative indicators that are best to describe, influence, or characterize public trust in the financial sector have been identified. Using multivariate factor analysis based on the principal components method, all quantitative and qualitative indicators were grouped into three factors that characterize the formation of trust/distrust in (1) monetary authority and the monetary policy sequence of the central bank (macro-level); (2) financial services and products (micro-level); (3) financial institutions (meso-level). Based on the identified factor loads, the indicators of the balance of trust/distrust in the financial sector at the macro, meso, and micro levels, as well as the integrated indicator of the balance of trust/distrust in the financial sector of the economy for 2010-2020 have been developed and calculated. The calculated integrated indicator of the balance of trust/distrust in the financial sector had been negative during the analyzed period and ranged from -22.82 to -49.80%, indicating a chronic crisis of public trust in Ukraine. According to the obtained values of both element-by-element and integrated indicators, the aggravation of the trust crisis in the financial sector at all levels of its manifestation occurred in 2014, which coincides with the general trend of changes in socio-economic and financial condition. It is determined that the decline in dollarization has been found to indicate a return to public trust in the financial sector at the macro level. In contrast, an increase in the optimistic consumer sentiment and a decrease in cash outside the financial system accompanied by wages rise has been found as evidence of renewed trust in the financial sector at the meso and micro levels, respectively. The findings of this study have several important implications for financial policy improvement.

Keywords: public trust in the financial sector, integrated assessment, element-by-element assessment, factor analysis, levels of public trust in the financial sector, monetary authority, financial institutions, financial services.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Marsh, S. (1994). Formalising Trust as Computational Concept: PhD thesis. *Department of Mathematics and Computer Science, University of Stirling*. 170p.
2. Ahmed, R. R., Vveinhardt, J., Streimikiene, D., Ashraf, M., & Channar, Z. A. (2017). Modified SERVQUAL model and effects of customer attitude and technology on customer satisfaction in banking industry: Mediation, moderation and conditional process analysis. *Journal of Business Economics and Management*, 18(5). P. 974-1004. doi. [10.3846/16111699.2017.1368034](https://doi.org/10.3846/16111699.2017.1368034)
3. Skvarciany, V., & Jureviciene, D. (2017). Factors affecting personal customers' trust in traditional banking: Case of the Baltics. *Journal of Business Economics and Management*, 18(4). P. 636-649. doi. [10.3846/16111699.2017.1345784](https://doi.org/10.3846/16111699.2017.1345784)
4. Belas, J., Koras, M., & Gabcova, L. (2015). Electronic banking, its use and safety. Are there differences in the access of bank customers by gender, education and age? *International Journal of Entrepreneurial Knowledge*, 3(2). P. 16-28. doi. [10.1515/ijek-2015-0013](https://doi.org/10.1515/ijek-2015-0013)
5. Мельник В.П. Повышение уровня доверия в украинской экономике как "ответ" на вызов современности. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна*, 2011. № 39(2). С. 115-126.
6. Семенов А. Ю., Бричко М. М., Научно-методичні підходи до оцінювання рівня довіри споживачів на ринку банківських послуг України. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*, 2019. №14. С. 245-252.
7. Офіційний сайт. Центр Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/>
8. Офіційний сайт. Фонд демократичних ініціатив ім. І. Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/>
9. Офіційний сайт. Tradingeconomics. URL: <https://tradingeconomics.com/>
10. Щуревич О., Стахів І. Підвищення довіри до банківської системи України. *Світ фінансів*, 2020. 2(63). С. 24-35.
11. П'ятницький Д.В. Бінарні моделі поведінки населення в період фінансової нестабільності. *Економіка і прогнозування*, 2014. № 2. С. 137-148.
12. Вороб'єв В.А., Майборода Т.Л. Доверие и макроэкономическая политика: проблемы взаимосвязи. *Белорусский экономический журнал*, 2014. № 1. С. 127-143.
13. Офіційний сайт. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/>
14. Офіційний сайт. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

15. Костюченко О. С. Роль держави у відновленні довіри населення до банківської системи України. *Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". Сер. : Економічна теорія та право*, 2014. № 1. С. 121-129.

REFERENCES

1. Marsh, S. (1994). Formalising Trust as Computational Concept: PhD thesis. *Department of Mathematics and Computer Science. University of Stirling*. 170p
2. Ahmed, R. R., Vveinhardt, J., Streimikiene, D., Ashraf, M., & Channar, Z. A. (2017). Modified SERVQUAL model and effects of customer attitude and technology on customer satisfaction in banking industry: Mediation, moderation and conditional process analysis. *Journal of Business Economics and Management*, 18(5). P. 974-1004. [doi.10.3846/16111699.2017.1368034](https://doi.org/10.3846/16111699.2017.1368034)
3. Skvarciany, V., & Jureviciene, D. (2017). Factors affecting personal customers' trust in traditional banking: Case of the Baltics. *Journal of Business Economics and Management*, 18(4). P. 636-649. [doi.10.3846/16111699.2017.1345784](https://doi.org/10.3846/16111699.2017.1345784)
4. Belas, J., Koraus, M., & Gabcova, L. (2015). Electronic banking, its use and safety. Are there differences in the access of bank customers by gender, education and age? *International Journal of Entrepreneurial Knowledge*, 3(2). P. 16-28. [doi.10.1515/ijek-2015-0013](https://doi.org/10.1515/ijek-2015-0013)
5. Melnyk, V. (2011). Increasing the level of confidence in the Ukrainian economy as a "response" to the challenge of modernity. *Scientific works of DonNTU. Series: Economic*, 39 (2). Pp. 115-126.
6. Semenog, A., Brychko, M. (2019). Scientific and methodological approaches to assessing the level of consumer confidence in the market of banking services in Ukraine. *Electronic scientific professional publication on economic sciences "Modern Economics"*, no.14. Pp. 245-252.
7. Razumkov Center. URL: <https://razumkov.org.ua>
8. Foundation for Democratic Initiatives. I. Kucheriva. URL: <https://dif.org.ua>
9. Tradingeconomics. URL: <https://tradingeconomics.com>
10. Shchurevych, O., Stakhiv, I. (2020). Increasing confidence in the banking system of Ukraine. *World of Finance*, 2 (63) . Pp. 24-35.
11. Pyatnytsky, D. (2014). Binary models of population behavior in times of financial instability. *Economics and Forecasting*, no. 2. Pp. 137-148.
12. Vorobiev, V., Mayboroda, T. (2014). Trust and macroeconomic policy: problems of interconnection. *Belarusian Economic Journal*, no.1. Pp. 127-143.
13. National Bank of Ukraine. URL: <https://bank.gov.ua>
14. State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
15. Kostyuchenko, O. (2014). The role of the state in restoring public confidence in the banking system of Ukraine. *Bulletin of the National University "Yaroslav the Wise Law Academy of Ukraine". Ser. : Economic Theory and Law*, no. 1. Pp. 121-129.